

Zalai pecsétek a XVII–XIX. századból

A Zala Megyei Levéltárban a XVII. század végétől találunk mezővárosi, falusi és egyház-községi pecséteket korabeli iratokon. Egynémely pecsétünknek a nyomója (=typariuma) is ránk maradt. Ez utóbbiakat pecsétnyomó-gyűjteményünk őrzi.

Néhány régi pecsétünket az elmúlt években, hónapokban újból megismerhette a szélesebb közönség. Azokat, amelyeket az új helyhatósági címerek megalkotása céljából kellett napvilágra hozni, tanulmányozni. Sok-sok szép pecsét azonban továbbra is ismeretlenségben maradt. Az utóbbiak közül mutatunk be néhányat. Ezek sokszor meglehetősen eltérő minőségűek. Ennek oka a következő. Míg a szabad királyi városok, vármegyék pecsétjeinek vésői céhbeli ötvösök voltak – a szakma kiválóságai –, a falvak typariumait helyi mesterekkel, esetleg vándor cigánykováccsal készítették. E feltevést bizonyítja a sok kusza betűvetés, ami írástudatlan pecsétmetsző keze munkájára utal. (*Feiszt György*: Rövid magyar címer-tan és pecséttan, Bp. 1986. 94. old.)

Egyházi – hitfelekezeti – pecséteket is bemutatunk. A vármegye lakosságának túlnyomó többségét tömörítő katolikus egyház pecsétjei általában a plébániatemplom védőszentjét jelenítették meg. A nem katolikus felekezeteknél ilyen alakos ábrázolással nem találkozunk.

1. Balatonfüred pecsétje 1695-ből

A helységet egy 1211-ben kelt összeírás említi először: 1298-ban III. András itteni birtokot adományozott a tihanyi monostornak. Pecsétje 1695-ből való. Egy 1777. január 21-én kelt úrbéri iraton látható, amelyen a kihallgatottak tanúsítják, hogy az urbáriumban foglaltakat velük szemben betartják, velük törvénytelenül nem bánnak, a földesúr és tisztartója magartartására nem panaszkodhatnak.

A pecsét enyhén ovális alakú, hossza 26 mm, szélessége 23 mm. Ábrája nem igazán címerszerű. A falusi pecsétek zöméhez hasonlóan földműveléssel kapcsolatos szimbólumokat, eszközöket ábrázol. Szőlőgerend, metszőkés és ekevas díszíti. Mindezek alatt igen apró félhold és csillag képe látható. Körirata: FÜREDI * FALU * PÖCSETI * 1695.

2. Vászoly pecsétje

A Tihanytól északnyugatra, a veszprémi megyehatár közelében fekvő falut 1164-ben említi először oklevélbeli feljegyzés. Túlnyomórészt a veszprémi káptalan birtoka volt.

A pecsét kör alakú, átmérője 22 mm. Egy belső körben ekevasat látunk. Körirata: VASZOL HELSEG PECSETJE. A vésés ideje nem állapítható meg, de primitív szövegéből megítélhetően lehet, hogy XVII. század végi. Egy 1849-ben kelt nyilatkozaton látható.

3. Bodorfa község pecsétje

A Sümegtől északra a megyehatáron fekvő faluról elsőként egy 1334-ből fennmaradt pápai tizedlajstrom említi Bodorfalva néven. Később Sárosbodorfalva a neve.

A pecsét évszám nélküli, kifejezetten címerszerű motívummal. XVII. sz. véginek látszik. Palmaágak közt talajon ágaskodó oroszlán látható rajta. Jobb mancsában görbe kardot (szablyát) tart. Fölötte BF betűk, a falunév rövidítése.

4. Kapolcs pecsétje 1821-ből

A sok nemes által is lakott község pecsétje Bodorfáéra emlékeztet, de annál későbbi, ki-munkáltabb, szebb kivitelű. Alakja enyhén ovális, hossza 27 mm, szélessége 24 mm.

Hálószerű rajzolattal jelzett talajon ágaskodó oroszlán jobb mancsában görbe kardot (szablyát) tart. Mellette két részre szakított évszám 18 – 21. Körirata: NS [=nemes] KAPOLCSI HELSEG. AGY. [?] PECSETJE *. 1849-ből származó igazoló iraton látható.

5. Csicsó pecsétje 1847-ből

A heraldikai jelleget nélkülöző falupecsétek újabb példája. 24 mm hosszú, 22 mm széles, enyhén ovális. Egy belső körben kasza, sarló és ekepapucs sorakozik rajta, a földművelésnek mint a falu népe foglalkozásának eszközei. Körirata: CSICSÓI HELYSÉG PECS: 1847.

6. Csobánc pecsétje

Csobánc hegyét 1221-ben említik először, a tatárjárás után a hegyen vár épült. Ovális pecsét, hossza 26 mm, szélessége 23 mm. Egy belső ovális keretben látható a címer: egyenes kardot tartó levágott kar. Fölötte jobbról növekvő hold, balról nap (vagy csillag), a mezőben elszórtan öt apróbb csillag. Körirata: CSOBÁNCZ VÁROS. Évszám nincs rajta, egy 1777. január 7-én keltezett úrbéri tanúsítványon látható.

7. Zalaszegvár pecsétje

27 mm átmérőjű, kör alakú pecsét, egy 1777-ből való úrbéri iraton látható. Cifra keretben egy vitézt ábrázol. Terpeszben áll, fején süveg, ruháján az öv jól kivehető. Karjait széttárja, jobb kezében görbe kard, szablya. Címerképe igen hasonlít Túrje mezővároséra. Körirata olvashatatlan, évszám talán 1675.

8. Túrje mezőváros pecsétje

A pecsét átmérője 28 mm, majdnem szabályos kör alakú. Körirata: INSIGILVM OPIDI TVRGEIENSIS. A község nevét hajdanán Türgyeként ejtették.

Címere: felső szélén konvex ívű szimmetrikus tárcsapajzs, a pajzsszél kettőzött; a címerkép egy vitész, jobb kezében nagyméretű görbe kardot, „szablyát” tart, bal keze csípőre téve, fején süveg vagy toll, felsőruhájának három nagy méretű gombja jól kivehető; a vitész talpa alatt talaj nem látható, tehát inkább lebeg, mint áll. A pajzs mindkét oldalán egy-egy stilizált ötszirmú virágdísz, felette egy-egy hatágú csillag.

Készítésének időpontja a XVII. század végére tehető. Nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy e pecsétet a XVIII. században még két részből álló mezőváros egésze használta-e, vagy csak a magyarok lakta belsőváros, ahol a török korban erősség állt, amire a vitész utalhat. (A külsővárost német bevándorlók lakták.)

9. Kotor mezőváros pecsétje

E muraközi helység pecsétje kör alakú, átmérője 27 mm. A belső körben enyhén ovális pajzson ún. mankós kereszt látható. Kis méretű sisakról címerpalástként kibomló sisaktakarró hull alá. Sisakdíszre ugyancsak a mankós kereszt. Körirata: SIGILLUM OPPIDI KOTORIENSIS. E középkori lovagvilágot idéző pecsét keletkezési ideje ismeretlen, talán XVII. századi. A lenyomat 1776-ból való.

10. Perlak mezőváros pecsétje 1690-ből

Perlakot 1264-ben említi először forrás. Bemutatott pecsétje egy 1777. január 21-én kelt okiraton maradt fenn. 27 mm átmérőjű, kör alakú pecsét. Szép címerszerű ábrája belső körben, kőből rakott várfalból emelkedő lóréses, ablakos bástyatornyot mutat, két oldalán egy-egy apró csillaggal. Körirata: SIGILVM OPIDI PERLAKIENSIS * 1690.

11. A zalaszántói r. k. plébánia pecsétje 1830-ból

A plébániát a XIV. században alapították. Anyakönyvei 1732-től kezdve maradtak fenn. A herceg Festetics család kegyurasága alatt állt. A plébániatemplom védőszentje a 303-ban vértanúhalált halt orvos testvérpár, Szent Kozma és Damján. Mozsár, mozsártörő, üvegtégely

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

az attribútumuk. A vértanú testvérpár védőszentül választása és ábrázolásai a nyugati egyházban és főleg a barokk kor után ritkák – szemben az ortodox kereszténységgel, amely minden templomi ikonosztázán felvonultatja őket. Pecsétjük átmérője 30 mm. A két szent talajon áll, kezükben különböző orvosi műszereket, patikaedényeket tartanak. Öltözetük keleties: kaftánt, turbánt hordanak, fejük körül glória. Körirata: SIGILLUM ECCLESIAE PAROCHIALIS, SZÁNTÓ 1830.

12. A zalaszentgróti plébánia pecsétje 1848-ból

A veszprémi egyházmegyében fekvő plébániát a XIV. században állították fel, 1715-ben megújította török korban megszűnt működését. A templom védőszentje Szent Imre herceg. A pecsét átmérője 29 mm, szabályos kör alakú. Egy belső körben az első magyar trónörökös áll atillában, vállán palást, fején hercegi korona, jobb kezében attribútuma: a lilium, a szüzesség jelképe. Körirata: SZ. GRÓTI EGYHÁZ PECSÉTJE 1848. *

13. A zalaszentlászlói plébánia pecsétje 1830-ból

E plébániát szintén a XIV. században alapították, 1755-ben újjította meg működését. Templomának védőszentje Szent László, a magyar lovagkirály.

A pecsét átmérője 32 mm. Szent Lászlót mint ágaskodó lován ülő koronás huszárt mutatja, aki jobb kezében tartott bárdjával sziklára sújt le. Legendája szerint ugyanis szomjas katonái számára a sziklából fakasztott vizet. A védőszent ünnepe június 27. Legszemélyesebb attribútuma a pecséten is feltüntetett bárd. A pecsét köriratából csak ennyi látszik: [...]SZALA SZ. LÁSZLÓ 1830 +.

14. A búcsúszentlászlói plébánia pecsétje

A falu plébániáját 1720-ban alapították. Kezdetül ferencrendi közösség vezette. A középkor óta álló, s időről időre megújított templomot Szent László király tiszteletére szentelték. Ő látható az egyház pecsétjén, de eltérően attól, ahogy a zalaszentlászlói egyház pecsétjén szerepel.

A pecsét ovális, hossza 26, szélessége 22 mm. Egy belső keretben áll a szent király, jobb-áiban egy bárdot fog, bal kezével Magyarország földön álló címerét fogja. Körirata: SIGILLVM RESIDENTIAE SANCTI LADISLAI. A pecsét egy 1849-ben kelt iraton látható, feltehetőleg a XIX. század elején keletkezhetett a nyomó.

15. A nagyrécsi plébánia pecsétje

A plébániát 1788-ban állították fel. Ennek temploma is Szent László nevét viseli. Pecsétje mégsem kapcsolatos a gyakran és szívesen ábrázolt védőszenttel, hanem bibliai témát, a vízkeresztii jelenetet dolgozza fel.

A kör alakú pecsét átmérője 31 mm. Középen a Betlehemi Kisded előtt hódoló napkeleti bölcseket láthatjuk. „És bemenvén a házba, ott találák a gyermeket anyjával, Máriával; és leborulván, tisztességet tőnek néki; és kincseiket kitérván, ajándékokat adának néki: aranyat, tömjént és mirhát.” (Mt. 2;11) Érdekes, a szent család tagjai közül csak a Szent Szűz fejét övezi dicsfény. A csoport fölött a betlehemi csillag lebeg. Körirata: NAGYRÉCSEI ANYAEGYHÁZ PECSETE. Szokatlan, hogy a köriratot az ábrázolt jelenettől nem választja el belső kör. A pecsét egy 1849-ből származó iraton látható, a fejlett írásmódból következően a XIX. század elejénél biztos nem régebbi.

16. A pölöske-szentmihályi plébánia pecsétje 1847-ből

Pölöske parókiális egyházát már az 1332–1337-es tizedjegyzék említi. Ferences kolostora is volt a középkorban. A XIX. században igazi temploma nem volt, csak egy Kisboldogaszony tiszteletére épült kápolnája. Ez időben és egészen 1945-ig Zalaszentmihállyal közös plébániát alkotott, amelynek védőszentje Szent Mihály főangyal.

A pecsét témáját az Újszövetséget záró könyvből meríti. „És lőn az égben viaskodás: Mihály és az ő angyalai viaskodnak vala a sárkánnyal... És vetteték a nagy sárkány, ama régi kígyó, aki nevezetik ördögnek és a Sátánnak... vetteték a földre.” (Jel. 12; 7, 9) Pecsétünkön a sárkányt már elterülve látjuk, amint Isten főangyala diadalmaskodik felette. Körirata: A PÖLÖSKE SZ. MIHÁLYI PLÉBÁNIA PETSÉTJE 1847. A körirat és a kép közt belső kört itt sem látunk.

17. A csicsói plébánia pecsétje

1757-ben állították fel a tapolcai járásban fekvő község plébániáját. A temploma védőszentje Szent Ágoston nyugati egyházatya, aki az észak-afrikai Hippo püspöke volt, a keresztény kegyelemtan nagy tudósa.

A 32 mm átmérőjű kerek pecsét belső körében a védőszentet láthatjuk, fején mitrával (püspöksüveggel), kezében főpásztori hatalmát jelző pásztorbottal, amint talajon áll. Kimondottan Szent Ágostonra jellemző attribútumot – nyállal átlőtt szív, gyermek – nem látunk a pecséten. Köriratából a következő olvasható ki: [...] ECCL. PAROCH CSICSOIENSIS AD S. AUGUSTINUM.

18. Szelencze (Szelnicza) egyháza

E muraközi községet és egyházát 1458-ban említi először forrás. A templom Szent Márk tiszteletére épült.

A pecsét 30 mm átmérőjű. Egy belső körben enyhén ívelt talajon (halmon) három szőlőtő látható, mindegyiken három fürt. Körirata: SIGILLUM PAROCHIAE SZELNIZIENSIS *.

A pecsét ábrája semmi összefüggést nem mutat a templom patronusával, Márkkal. Sokkal inkább Jézus szavaira emlékeztet: „Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a szőlőműves... Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: Aki énbennem marad, én pedig őbenne, az terem sok gyümölcsöt: mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.”. (Jn. 15; 1, 5) A középkorban szívesen ábrázolták Krisztust, mint szőlőtőre feszítettet.

A pecsétnyomó a XVII. században készülhetett. Szokatlan a pecsét előfordulási helye. Egy 1777-ben kelt úrbéri iratra nyomták; ezeket az iratokat a *község* pecsétjével szokták ellátni.

19. A kövágóörsi evangélikus gyülekezet pecsétje

Kövágóörs a volt dunántúli evangélikus egyházkerület zalai egyházmegyéjének népes gyülekezete és centruma volt.

A parókia pecsétje ovális alakú, hossza 23 mm, szélessége 20 mm. Körirata: * K. V. * EÖRSI EV. EKKLESIA. Ábrája három halom közül kiemelkedő barokk templomtorny, gombján kereszt, fölötte csillag. A bemutatott pecsét egy 1849-ben kiállított megbízhatósági bizonyítványon látható, de ugyanilyen pecsét a parókia anyakönyvein már 1828-tól megfigyelhető; a nyomó a múlt század elején készülhetett.

20. A kövágóörsi evangélikus gimnázium pecsétje 1840-ből

A pecsét kör alakú, 25 mm átmérőjű. Részben olvasható körirata: A ZALAI EV. ESP [ERES-SÉG] EÖRSI GYMNAZIUMA PECSÉTJE – * – 1840 – * –.

Rajzolata erdőkkel, ligetekkel borított hegyes-dombos vidéket mutat. Jobbról egy csúcson vár, baloldalt sugárözönben kelő nap.

21. Morgenstern főrabbi pecsétje

A bemutatott hitelekezeti pecsétek legérdekesebbje: átmenet a személyi pecsét felé. Ezt mutatja kis mérete is. 21 mm-es átmérőjéből következtetve a nyomó akár pecsétgyűrű is lehetett.

Felső szélén M. H. FÖRABBI felirat olvasható. A pecsét közepén keskeny gúla látható, amely egy kicsiny gömbben végződik. Az alatta levő három tárgy közül csak a jobb oldaliról dönthető el, hogy kinyitott könyvet ábrázol, a másik kettő talán tekercs vagy tábla. A kötet fölött látható ábra legvalószínűbben egy bölcs baglyot mutat, csőrében írotollal.

E pecsét „zalaisága” nem minden kétséget kizáró. Egy 1849-es igazoló okiraton található, amely a szentgróti hitközség tagjainak forradalom alatti magatartását tisztázza. A szövegből azonban mintha az tűnne ki, hogy a főrabbi székhelye nem itt van, de hogy hol, arra nem ad feleletet.

Lelőhelyek: A Zala Megyei Levéltár IV. 1 g. Úrbéri ügyek irataiból ismertek az 1., 6., 7., 8., 9., 10. pecsétek. A Zala Megyei Levéltár IV. 151/b. Megyefőnöki iratok 1849. közül került elő a 2., 3., 4., 5. és 11–21. pecsétek.

Dr. Borsos András